

Stockholms
stad

ESF Slutrapport kortutbildade romer och vuxenutbildningen

Arbetsmarknadsförvaltningen, Stockholms
stad

Oktober 2021

ESF Slutrapport kortutbildade romer och vuxenutbildningen
Oktober 2021

Dnr: 2020/01049

Kontaktperson: Lisa Svensson och Jennie Oukbir

**Stockholms
stad**

Sammanfattning

Syftet med denna förstudie har varit att identifiera vilka hinder som finns för kortutbildade romer i mötet med vuxenutbildningen samt belysa de behov som uppstår. Målgruppen för förstudien har varit kortutbildade romer som står långt från arbetsmarknaden och definieras som personer utan fullföljd gymnasial utbildning och som identifierar sig som rom. Metoden tjänstedesign som bygger på förståelse av målgruppens behov och beteende har inspirerat förstudien. 16 personer ur målgruppen har intervjuats och underlag från insatser som riktar sig mot romer på vuxenutbildningen har samlats in. Intervjuer och samtal har också förts med tjänstepersoner som jobbar med romsk inkludering samt vuxenutbildningen. Det insamlade materialet ger en tämligen samstämmig bild.

Hinder som framträder har sin grundorsak i den historiska diskriminering samt dagens utsatthet som präglat målgruppen och dess förutsättningar. De hinder som framträder kan härledas till både socioekonomiska faktorer samt till antiziganism, diskriminering och marginalisering. Genom detta framträder två huvudproblem; att målgruppen i stor utsträckning inte påbörjar studier på vuxenutbildningen samt att de inte fullföljer studierna. Kring det första huvudproblemet framträder behov av uppsök och tillit, vägledning, information, motivation och stärkande arbete, en trygg studieekonomi och ett behov av att hitta anpassningar som ger möjlighet till att kunna fullfölja studier oavsett familjeförhållanden. Kring det andra huvudproblemet framträder behov av kunskap om målgruppen hos medarbetare och ett korrekt bemötande, en trygg och inkluderande skolmiljö samt ett anpassat och kontinuerligt stöd och kursupplägg.

Utvecklingsbehoven är omfattande och arbetsmarknadsnämnden rekommenderas att påbörja utvecklingsarbetet inom ramen för ett projekt. Vidare rekommenderas arbetsmarknadsnämnden att stärka och rikta det uppsökande arbetet mot unga romer med ett tydligt fokus på studier, utveckla stödsatser inför studier så som studie och yrkesvägledning och romsk personal som arbetar med tillitsskapande. Att utveckla en diplomerad utbildning om romsk inkludering rekommenderas samt utveckla ett holistiskt stöd som innefattar stöd i undervisning samt ytterligare stöd som kuratorstöd, vägledning m.m. i syfte att få fler att fullfölja sina studier.

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	6
1.1 Arbete och utbildning	6
1.2. Kortutbildade och vuxenutbildningen.....	8
1.3 Centrala begrepp i förstudien	9
1.3 Disposition	10
2. Förstudiens genomförande	10
2.1 Organisering	10
2.2 Fokus och avgränsningar	11
2.3 Metod	11
2.2.2 Urval.....	12
2.3.1 Kvalitativ metod och förstudiens trovärdighet.....	12
3. Bakgrund	13
3.1 Lagar, styrning och organisation	13
3.2 Målgruppsbeskrivning.....	17
3.2.1 Antiziganism då och nu.....	18
3.2.3 Romers situation idag.....	19
4. Beskrivning av insatser och intervjuer	23
4.1. Insatser	23
4.1.1. Romsk inkludering, Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad	23
4.1.2 Omvärldsbevakning	25
4.2 Resultat av intervjuer	30
5. Analys	32
5.1 Horisontella principer	32
5.2 Problem och behovsanalys	35
5.2.1 Få fler att påbörja studier.....	36
5.2.2 Få fler att fullfölja studier.....	38
6. Rekommendationer	42
6.1 Få fler kortutbildade romer att påbörja studier.....	43
6.2 Få fler kortutbildade romer att fullfölja sina studier	44
Referenslista	45

1. Inledning

Idén om att genomföra en förstudie är sprungen ur att Arbetsmarknadsnämnden i Stockholms stad har i uppdrag att inom ramen för stadens kommunala strategi såväl som den nationella strategin för romsk inkludering skapa förutsättningar för romer att studera på vuxenutbildningen med arbete som målsättning. Det finns i dagsläget inte ett etablerat arbetssätt kring romsk inkludering i vuxenutbildningen. Nämnden har identifierat att det finns ett stort behov hos kortutbildade romer att få stöd i sin etablering på arbetsmarknaden och att de är i behov av utbildning som matchar arbetsmarknadens krav. Det har tidigare gjorts försök att ta reda på kortutbildade romers behov och vilka organisatoriska förändringar som behöver genomföras. Insikten har varit att en fördjupad analys av målgruppens behov är en förutsättning för att kunna sätta in rätt insatser. Nämnden har tidigare identifierat behov för andra kortutbildade grupper och utvecklat insatser därefter. Det är oklart huruvida dessa stämmer överens med kortutbildade romers behov.

Syftet med denna förstudie har därför varit att identifiera vilka hinder som finns för kortutbildade romer i mötet med vuxenutbildningen samt belysa de behov som uppstår.

Förstudien har haft fokus på ESF:s tematiska område etablering på arbetsmarknaden och våra rekommendationer har skrivits utifrån detta.

I enlighet med ESF:s beslut har de horisontella principerna jämställdhet, delaktighet och icke-diskriminering genomsyrat hela förstudien. En separat analys kring principerna är också gjord och återfinns under kapitel 5.

1.1 Arbete och utbildning

FN:s allmänna förklaringar om de mänskliga rättigheterna reglerar i grunden förhållandet mellan staten och individen och gäller alla människor¹. De utgör en helhet och rätten till utbildning är ett exempel på en rättighet som är ett viktigt led i förverkligandet av andra rättigheter så som rätten till arbete samt förverkligandet av egenmakt och inflytande.² Utbildning är både en rättighet och en förutsättning som drivkraft ur en ekonomisk och marginaliserad

¹ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/>

² DO Romers rätt 2012:15

position. Enligt FNs kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är en garanti för rätten till utbildning en av de bästa investeringar en stat kan vidta.³

Det finns en stark korrelation mellan utbildningsnivå, sysselsättningsgrad och inkomst. Personer med lägre utbildningsnivå har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och kan därmed uppleva större svårigheter att påverka sin livssituation. Att inte arbeta är också starkt korrelerat med stress och ohälsa. Utbildning kan påverka hälsan på flera sätt såsom lägre hälsorisker i arbetslivet, högre inkomst, mindre ekonomisk utsatthet och stress. God hälsa är vanligare bland personer med lång utbildning än bland dem med kortare utbildning. Under de senaste decennierna har skillnaderna mellan grupper med olika utbildningsbakgrund ökat. Ohälsan är dessutom större bland arbetslösa än bland personer som har arbete. En svag etablering på arbetsmarknaden och risk för arbetslöshet innebär också en ekonomisk stress som kan inverka negativt på en individs hälsa.⁴

Att vara kortutbildad påverkar nästa generations livschanser. Det finns ett starkt samband mellan elevprestationer och den socioekonomiska bakgrunden⁵, vilket ökat mellan åren 2000–2015. Rapporter pekar på att föräldrars utbildningsnivå och inkomst påverkar elevresultatet i skolan.⁶ De elever vars föräldrar har högskoleutbildning får tidigare information om studier, går i skolor där fler läser vidare, får rådet att studera vidare av sina föräldrar, sätter sina utbildningsmål högre och beaktar utbildningens status. Tvärtom gäller elever som kommer från s.k. ”studieovana” hem där de har allt svårare att hävda sig inom utbildningssystemet⁷. Generellt får var fjärde elev i Sverige inte sin gymnasieexamen på tre år. Faktorer som påverkar som skolan kan arbeta förebyggande med är bl.a. det relationella arbetet mellan elever och skolpersonal, trygg skolmiljö och undervisningens kvalitet i form av att anpassa och variera undervisningen efter elevens behov, stödfunktioner, storlek på skola och klasser samt lärartäthet. Motivationen påverkar möjligheten till att lyckas i skolan. Den i sin tur påverkas av

³ Regeringen SOU 2010:55 Romers rätt 2010:305

⁴ Arbetsmarknadsförvaltningen, Analys inför ESF ansökan: Hållbar Etablering, 2019

⁵ Stockholms stad, Allas rätt till kunskap – kortutbildade och vuxenutbildningen 2017: 8

⁶ Skolverket, Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i slutet av grundskolan, 2018:6

⁷ UHR, Utbildning går i arv, 2017

https://www.uhr.se/globalassets/_uhr.se/publikationer/2017/uhr-utbildning-gar-i-arv.pdf

förväntningar på eleven, känslor som väcks vid framgång och misslyckande, psykisk och fysisk ansträngning, problem i och utanför skolan, bedömningssätt och återkoppling, elevens egna uppfattningar om kompetenser, färdigheter och kunskaper samt av den egna rädslan att uppfattas som inkompetent och okunnig⁸.

Utbildning är nyckeln till den svenska arbetsmarknaden och krävs för att skapa hållbara anställningar. Det generella läget på Sveriges och framförallt Stockholms arbetsmarknad är att utbildning blir en allt viktigare faktor för möjligheten att få ett arbete. Även "enkla" jobb kräver idag ofta en gymnasieutbildning. Generellt har kvinnor betydligt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden än män, detta oberoende av utbildningsnivå. Svårast att etablera sig på arbetsmarknaden har kvinnor med högst förgymnasial utbildning. I Stockholms län har personer med högst förgymnasial utbildning högst arbetslöshetsnivå med närmare tre gånger så hög arbetslöshet som för de med gymnasial utbildning. Bakgrunden till detta kan vara att det finns en större andel jobb med krav på teoretisk specialistkompetens i Stockholms län än i riket som helhet.⁹

1.2. Kortutbildade och vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen i Stockholms stad har i flera rapporter identifierat behov för kortutbildade personer generellt.

Rapporteringen visar att för kortutbildade behövs ett Komvux som är betydligt mer anpassat till förkunskaper och olika förutsättningar.

Det kan ske genom att kurser eller utbildningspaket studeras i sammanhållna grupper med fler lärarledda timmar och anpassat undervisningsmaterial. Även ytterligare stödfunktioner som studiecoacher, kuratorer, elevhälsa och studie- och yrkesvägledare föreslås. Jobbtorg Stockholm och Vuxenutbildning Stockholm arbetar idag tillsammans i näringslivs- och stadsdelssamverkan för att identifiera och utveckla utbildningar utifrån behovet hos män och kvinnor som står långt från arbetsmarknaden.¹⁰

⁸ Skolverkets hemsida, sammanfattning av studien Margareta Maria Thomson och Jessica Wery, "Motivational strategies to enhance effective learning in teaching struggling students" en översikt av utbildningsvetenskaplig och psykologisk forskning och teorier om motivationsfrämjande arbete i skolan. 2015

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/motivation-en-viktig-nyckel-till-elevs-skolframgang>

⁹ Arbetsmarknadsförvaltningen, Analys inför ESF ansökan: Hållbar Etablering, 2019

¹⁰ Stockholms stad, arbetsmarknadsrapport 2020, 2021: 13-19, 32

1.3 Centrala begrepp i förstudien

Rom Begreppet rom/romer i denna förstudie avser personer som identifierar sig som romer, är bosatta eller har uppehållstillstånd i Sverige och därmed är målgrupp för regeringens strategi för romsk inkludering.¹¹

Kortutbildad rom Målgruppen för förstudien är kortutbildade romer som står långt från arbetsmarknaden. I förstudien definieras kortutbildade romer som personer utan fullföljd gymnasial utbildning och som identifierar sig som rom.

Antiziganism är den särskilda formen av rasism och ideologi som riktar sig mot romer i syfte att kränka och avhumanisera. Det är en bestående latent struktur av fientliga föreställningar om romer som kollektiv.¹² Antiziganismen bygger på fördomar som ofta handlar om nedsättande och stereotypa föreställningar om romer. Fördomarna mot romer har sett olika ut genom tiden, men det finns två huvudlinjer i den europeiska antiziganismen, vilket är strävan att utestänga eller utrota romer från samhället, eller en vilja att kontrollera romer genom att assimilera in dem i majoritetssamhället.¹³

Strukturell diskriminering är ofördelaktig snedfördelning av privilegier där vissa grupper inte får tillgång till samma nyttigheter och rättigheter som andra grupper.¹⁴ Uppkomsten av diskriminering kan ses som en process som ofta uppstår genom strukturella och normativa mönster som leder till att personer tillskrivs egenskaper utifrån stereotypa föreställningar.¹⁵ Diskriminering upplevs ofta uppstå i former som gör det svårt att peka på enskilda händelser eller tidpunkter när en diskriminerande handling inträffat och det kan vara svårt att tydliggöra ansvaret. Strukturell diskriminering är således aldrig en isolerad händelse utan äger rum i strukturella/institutionella sammanhang¹⁶. Vissa maktstrukturer genomsyrar större delar av samhällen och bidrar till att det finns ett visst mönster kring vilka människor som tenderar att bli fräntagna rättigheten att bli behandlade på lika villkor, och som blir utsatta för diskriminering. Det innebär däremot inte att sådana maktstrukturer

¹¹ Länsstyrelsen, Romsk inkludering i praktiken, 2020

¹² Kommissionen mot antiziganism: Antiziganism, 2015: 5-6

¹³ <https://www.minoritet.se/user/motantiziganism/om-antiziganism/index.html>

¹⁴ Brante m.fl. Sociologiskt Lexikon, 2003: 59

¹⁵ Diskrimineringsombudsmannen, Delar av mönster - en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer, 2014:123

¹⁶ Regeringen SOU, De los reyes, Kamali, Bortom Vi och Dom Teoretiska reflektionerna om makt, integration och strukturell diskriminering, 2005:16

bestämmer individers handlingar eller att de alltid kommer till uttryck.¹⁷

Minoritetsstress Att som minoritetsgrupp vara utsatt, eller behöva vara på sin vakt och beredd på att bli utsatt eller ifrågasatt, kan leda till psykosocial stress, vilket kallas för minoritetsstress.¹⁸

1.3 Disposition

Rapporten är disponerad i sex kapitel. I det inledande kapitlet beskrivs förstudiens problemområde. I det andra kapitlet beskrivs förstudiens genomförande, i det tredje ges en bakgrundsbild i form av lagar och styrning och en målgruppsbeskrivning och i det fjärde ges en redovisning av förstudiens insamlade underlag inför analys. I det femte kapitlet presenteras analyser, dels en med fokus på de horisontella principerna och dels en problem- och behovsanalys. I det avslutande kapitlet ges rekommendationer till arbetsmarknadsnämnden.

2. Förstudiens genomförande

2.1 Organisering

Förstudiens organisation har bestått av en styrgrupp, en arbetsgrupp, samt en referensgrupp.

Styrgruppen bestod av: Chefer och rektorer inom arbetsmarknadsförvaltningen

Arbetsgruppen bestod av: Utredare och utvecklingsledare med strategisk kunskap inom romsk inkludering och vuxenutbildningen samt brobyggare från arbetsmarknadsförvaltningen och socialförvaltningen i Stockholms stad.

Arbetsgruppen har träffats en gång i månaden och däremellan arbetat med överenskomna delar för att komma vidare i förstudien.

Referensgruppen bestod av: Representanter från Södertörns högskola, Skolverket, Socialstyrelsen, Länsstyrelsen i Stockholms län samt Romsk information och kulturcenter i Malmö. Samtliga har mycket god kunskap i frågor kring romsk inkludering.

Folkhälsomyndigheten och Diskrimineringsombudsmannen tillfrågades också om att ingå i referensgruppen men avböjde förfrågan respektive återkom ej med svar. Referensgruppen har träffats vid tre tillfällen varav ett var introduktionstillfälle.

¹⁷ Diskrimineringsombudsmannen, Delar av mönster - en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer, 2014: 123

¹⁸ <http://www.hel.lsu.se/nyheter/vad-ar-minoritetsstress-och-hur-kan-vi-undvika-att-vara-en-del-av-problemet>

Däremellan har referensgruppen varit behjälpliga med relevant information kring området.

2.2 Fokus och avgränsningar

I ett inledande skede fördes en diskussion om fokus och avgränsningar. Det har varit viktigt med ett rättighetsfokus där målgruppen är rättighetsbärare och kommunen skyldighetsbärare. Vi har belyst orsaker till hinder och behov för målgruppen som en gemensam grupp. Vi är medvetna om att målgruppen är heterogen och att behoven varierar. Ålder och kön har beaktats i den mån det går. Det saknas underlag som tar upp jämställdhet samt till viss del skillnader kring behov utifrån ålder. Vi har i intervjuerna ställt frågor kring skillnader utifrån ålder och kön.

2.3 Metod

I förstudien har vi inspirerats av metoden Tjänstedesign där grunden står för förståelse av målgruppens beteende och behov och att därifrån skapa det som efterfrågas. Dessa insikter erhålls genom djupintervjuer med syftet att förstå målgruppen på djupet och att involvera dem i utvecklingen. Genom att involvera de människor som berörs av slutresultatet under hela utvecklingsprocessen (förstudien) skapas relevans, engagemang och lojalitet. I vårt fall har vi sett till målgruppsbehov snarare än organisationens utformning. Tjänstedesign är utformad i sex steg och i förstudien har vi arbetat med stegen utforska och definiera behov.

Steg 1: *Utforska*

I detta steg har målgruppens behov utforskats. Sammanlagt har 16 kortutbildade romer intervjuats. De har varit i olika åldrar, av olika kön och tillhört olika grupper. Intervjuerna har främst skett i gruppform digitalt via Skype, med undantag för någon enskild intervju som, av logistiska skäl skett enskilt men även den digitalt. Antal intervjuade är tio kvinnor och sex män. Ålder och grupptillhörighet redovisas inte då materialet är så pass litet och ger risk att röja någons identitet. Fem av de intervjuade har studerat på vuxenutbildningen. Under två tillfällen har resultatet i förstudien återkopplats till målgruppen och därefter justerats utifrån inkomna synpunkter. Utöver dessa 16 intervjuade ur målgruppen har även tre

högutbildade romer intervjuats för att jämföra deras förutsättningar med de övriga. Tjänstepersoner från statliga myndigheter samt samordnare och brobyggare från Stockholms stad som har arbetat mycket med romsk inkludering har intervjuats. I denna fas har även en omvärldsbevakning utförts på insatser som riktats mot romer inom vuxenutbildningen. Det finns ett stort antal insatser där samtliga har riktade utbildningar. Vi har därför valt att fördjupa oss i två samt ett inspirationsmaterial. De flesta insatser redovisar goda resultat för sina verksamheter. För att problematisera har vi även valt att redovisa en riktad grundskoleutbildning för romer som inte hade samma goda resultat.

Steg 2 Definiera och analysera

I det andra steget har det insamlade materialet analyserats av arbetsgruppen. Utgångspunkten har varit intervjuerna med kortutbildade romer som jämförts med omvärldsbevakningen, samt tidigare dokumenterad forskning och rapporter om romer. Ett stort fokus har lagts på att förklara och förstå bakgrundsorsakerna till varför identifierade hinder uppstått vilket främst identifierats genom insamling av rapporter, forskning relevanta för området. Efter analys har även rekommendationer tagits fram där samtliga brobyggare i staden deltagit.

2.2.2 Urval

Urvalet för intervjuerna har gjorts utifrån skolbakgrund. Aktuella för intervjuer har varit individer som inte fullföljt grund- eller gymnasieskolan, eller individer som vid senare tillfälle påbörjat alternativt slutfört studier vid vuxenutbildningen. Urvalet har skett genom annonsering via Romer i Stockholm (Facebook-grupp i Stockholms stad), minoriteter.se och via stadens brobyggare som rekryterat intervjupersoner till förstudien i sina nätverk. Det har skett ett brett sökande för att ge så många som möjligt möjligheten att delta och delge sin information till studien. Vi sökte aktivt för att även få in dem som hade erfarenhet av att studera på vuxenutbildningen. Det råder en generell intervjufröhet hos romer som gav oss en svårighet att hitta personer som var villiga att ställa upp, men de som ställt upp har varit mycket öppna. Vi har intervjuat samtliga som visat intresse och matchat urvalskriterierna

2.3.1 Kvalitativ metod och förstudiens trovärdighet

Etnisk bakgrund registreras inte i Sverige och de flesta rapporter som hänvisas till i förstudien som rör romers situation är kvalitativa och med svårgeneraliserade slutsatser. Dels beror det på att de ofta bygger på ett litet underlag och dels att det inte går att säkerställa att målgruppen är representativa för minoriteten generellt. Detta gäller

även denna förstudie. Dock kan vi se tydliga mönster kring hinder och behov som både beskrivs av brobyggare, intervjuade målgrupp och andra verksamheter som vi dragit slutsatser från. Att det funnits lite information att tillgå på området som belyses i förstudien har varit en utmaning, men även ett resultat och härigenom påvisat att ytterligare forskning behövs. Det hade även underlättat om något fler av de intervjuade hade studerat på vuxenutbildningen. Vi har dock kunnat jämföra med andra riktade utbildningar.

3.

Bakgrund

3.1 Lagar, styrning och organisation

Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad

Arbetsmarknadsförvaltningen är en av fackförvaltningarna inom Stockholms stad och ansvarar för stadens samlade kommunala arbetsmarknadsinsatser, kommunal vuxenutbildning och yrkeshögskola. Förvaltningen består huvudsakligen av två avdelningar; Jobbtorg Stockholm som ansvarar för kommunala arbetsmarknadsinsatser och det kommunala aktivitetsansvaret samt Vuxenutbildning Stockholm som ansvarar för den kommunala vuxenutbildningen. Staden bedriver ca 20 % av det totala utbudet inom vuxenutbildningen i egen regi, resterande 80 % bedrivs av upphandlade leverantörer.

Vuxenutbildningens uppdrag

Enligt skollagen har den kommunala vuxenutbildningen som mål att vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande och ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Den ska också ge en god grund för elevernas fortsatta utbildning och den ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet. Utgångspunkten för utbildningen av en enskild elev ska vara elevens behov och förutsättningar¹⁹. Enligt läroplanen för vuxenutbildning, Lvux12, ska ingen inom vuxenutbildningen utsättas för diskriminering eller för annan kränkande behandling.²⁰ Vuxenutbildningen har kommit att bli ett centralt instrument inom arbetsmarknadspolitiken. För

¹⁹ Skollag (2010:800)

²⁰ <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-gymnasial/laroplan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/laroplan-lvux12-for-vuxenutbildningen>

vuxna kortutbildade som står långt från arbetsmarknaden utgör vuxenutbildningen en möjlighet att stärka sin ställning på arbetsmarknaden genom en utbildning som möter individens behov. Vuxenutbildningen är också en viktig aktör för att möta arbetsmarknadens ständigt skiftande behov.²¹

Vuxenutbildning ska bland annat erbjuda studier på grundläggande nivå som avser hela grundskolan upp till årskurs 9 samt tillhandahålla studier på gymnasial nivå som syftar till att ge vuxna kunskaper på den nivå som motsvarar nationella gymnasieprogram. Vuxna har rätt att delta i utbildning från och med 1 juli det år de fyller 20 år och om de är bosatta i Sverige, saknar de kunskaper som utbildningen avser att ge samt har förutsättningarna att tillgodogöra sig utbildningen. Kommunen ska aktivt verka för att nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta i utbildning och motivera dem att delta i sådan utbildning. En individuell studieplan upprättas för varje elev. Den som avser att påbörja utbildning på grundläggande nivå har även rätt till studie och yrkesvägledning.²²

Agenda 2030

Agenda 2030 består av 17 globala mål för hållbar utveckling och syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.²³ I denna förstudie blir mål 1 – utrota fattigdom samt mål 4 – god utbildning för alla centrala. Fattigdom handlar inte bara om ekonomi utan innebär även brist på frihet, makt, inflytande, hälsa, utbildning och fysisk säkerhet. Det brukar beskrivas som multidimensionell fattigdom.²⁴ För mål 4 är det viktigt att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet som främjar livslångt lärande för alla. Utbildningssystemen måste möta människors behov under hela livet. Det stora antalet män och kvinnor som inte är läs- och skrivkunniga visar på att behovet av vuxenutbildning är avgörande. Utbildningsfrågor ska ses utifrån behovet av kunskapsinhämtning under hela livet och då särskilt kopplat till möjligheten till deltagande i arbets- och samhällsliv. All utbildning ska främja värderingar, kunskaper och färdigheter, som bidrar till hållbar utveckling.²⁵

²¹ Stockholms stad, Arbetsmarknadsrapport 2020:32

²² Skollag (2010:800)

²³ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/>

²⁴ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/agenda-2030-mal-1-ingen-fattigdom/>

²⁵ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/agenda-2030-mal-4-god-utbildning-for-alla/>

3.1.2 Minoritetslagstiftning

Det övergripande målet med minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande, samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de efterlevs. År 1999 fattade riksdagen beslut om anslutning till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen) och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen)²⁶. I samband med anslutningen till konventionerna erkände regeringen Sveriges idag fem nationella minoriteter; judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar som nationella minoritetsgrupper och jiddisch, romani chib med alla varieteter, samiska med alla varieteter, finska och meänkieli som nationella minoritetsspråk. Gemensamt för minoriteterna är att de har befolkat Sverige under en lång tid och har långa historiska band till landet. De har en uttalad samhörighet och identitet och en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet samt en vilja att behålla sin minoritetsidentitet. Historien är ett viktigt skäl till att det finns ett särskilt juridiskt skydd för nationella minoriteter. Rasbiologi, rasism och diskriminering mot de nationella minoriteterna är ett arv som måste göras upp med.²⁷

2009 antogs en minoritetslagstiftning som gällt i Sverige sedan 2010. Lagen syftar till att skydda de nationella minoriteterna, att stödja och skydda deras språk och kultur och stärka minoriteternas möjlighet till inflytande. Den beskriver minoriteternas rättigheter samt kommunerna och andra myndigheters skyldigheter gentemot minoriteterna. Från den 1 januari 2019 reviderades lagen och rättigheter och skyldigheter stärktes ytterligare.²⁸

3.1.3 Regeringens strategi för romsk inkludering

2012 beslutade regeringen om en 20-årig strategi som ska säkerställa romers mänskliga rättigheter i Sverige. Strategin ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken och det övergripande målet *att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom*. De då tjugoåriga romernas rättigheter ska tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög utsträckning som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen. Regeringen understryker att den nationella minoriteten romer är en heterogen grupp med olika livsvillkor. Målgruppen för strategin är framför allt de romer som befinner sig i ett ekonomiskt och socialt utanförskap. Det är

²⁶ Strasbourg, Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter: 1995

²⁷ Stockholms stad, Nationella minoriteter – Stockholms stads riktlinjer för arbetet med nationell minoriteter: 2018

²⁸ <https://www.minoritet.se/5054>

bland dessa särskilt viktigt att prioritera livsvillkoren för barn och unga. Kvinnors situation bör också uppmärksammas då de riskerar att bli dubbelt diskriminerade genom att de både är en nationell minoritet och kvinnor. Hela strategin präglas av romsk delaktighet och inflytande samt kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå²⁹ Skälen till strategin bygger bl.a. på att delegationen för romska frågor i betänkandet *Romers rätt* (SOU:2010:55) konstaterar att romers rättigheter i Sverige kränkts historiskt, att de fortfarande inte säkerställs samt att romers levnadsvillkor ofta är mycket sämre än för befolkningen i övrigt. Många romer saknar bl.a. fullständig utbildning och har svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden. Sverige får även återkommande kritik från bl.a. Europarådet och FN för behandlingen av romer idag³⁰.

Strategin har fem huvudsakliga inriktningsmål, vilka är:

- Utbildning
- Arbete
- Bostad
- Hälsa och social omsorg och trygghet
- Kultur och språk

Kring kommunal vuxenutbildning beskrivs att ett återkommande problem är att många romer har lämnat grundskolan utan fullständiga betyg. Det varierar hur länge man gått i skolan och vilka behov som finns. Regeringens grundinställning är att skolan ska fungera för alla och att riktade utbildningar kan ha positiva effekter, men innebär inte att det är en lösning som kan generaliseras. Dock ska möjligheten till en utbildning som är anpassad efter individens behov och förutsättningen inom den kommunala vuxenutbildningen finnas, vilket stärks i skollagen.³¹

3.1.4 Stockholms stads strategi för romsk inkludering

Mot bakgrund till Stockholms stads långsiktiga vision *Ett Stockholm för alla*, där staden ska vara öppen, välkomnande, fri från diskriminering och vara tillgänglig och inkluderande ansökte staden 2016 om att vara utvecklingskommun.³² Det är under utvecklingskommunåren som staden tog fram strategin som gäller mellan 2018-2022. Strategin är uppbyggt som den nationella strategin med inriktningsmål som bygger på rättigheter. Den kommunala strategin har fyra inriktningsmål:

²⁹ Regeringskansliet, En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2011:1–25

³⁰ Ibid 10-11

³¹ Ibid 42

³² Förklara utvecklingskommun samt pilotkommun

- Rätten till arbete och försörjning
- Rätten till utbildning
- Rätten till kultur
- Rätten till social omsorg och trygghet

Arbetsmarknadsnämnden har ett huvudsakligt ansvar för rätten till arbete och försörjning och har bland annat ansvar för aktiviteterna:

- Arbetsmarknadsnämnden utvecklar insatser för att nå arbetssökande romer med information, vägledning och stöd om arbetsmarknadsförvaltningens verksamhet. Prioriterade målgrupper är unga romer mellan 16 och 29 år samt romska kvinnor.
- Arbetsmarknadsnämnden utvecklar vuxenutbildningar som kan kombineras med kommunala visstidsanställningar, Stockholmsjobb.
- Nämnden ansvarar också för att utveckla brobygggarverksamheten som ska vara strategisk och långsiktig och gå att utvärdera.
- Arbetsmarknadsnämnden utvecklar rutiner för uppföljning av brobygggarverksamheten med syftet att synliggöra verksamhetens effekter för romers ställning på arbetsmarknaden.³³

3.2 Målgruppsbeskrivning

Den nationella minoriteten romer har befolkat Sverige i över 500 år och är en heterogen grupp med flera olika undergrupper och språkliga varieteter.³⁴ Ibland görs en indelning i fem huvudgrupper; kelderash, kaale/kale/kalé, lovara, resande samt Arli.³⁵ De olika grupperna har befolkat Sverige olika länge och de har språk och kultur gemensamt. Uppgifter om etnisk tillhörighet registreras inte i Sverige, men uppskattningsvis bor 50 000 – 100 000 romer i Sverige. Enligt återkommande uppskattningar gjorda av bland annat brobyggare bor cirka 30 000 romer i Stockholms län. De romer som Stockholms stads brobyggare når bor runt om hela staden med en viss koncentration i stadsdelarna Skarpnäck, Hägersten-Älvsjö, Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta.

³³ Stockholms stad, Nationella minoriteten romer: Stockholms stads strategi för romsk inkludering 2018:2-4

³⁴ Minoritet.se

³⁵ Rodell Olgaç, Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola
Från hot till möjlighet, 2006:30

Det finns av beskriven anledning inga bekräftade uppgifter på hur många romer som är kortutbildade eller som studerar/studerat inom vuxenutbildningen. Det finns dock skäl att tro att kortutbildade romer är en tämligen stor och heterogen grupp, att det råder varierande studiebakgrund inom målgruppen där vissa har påbörjat gymnasiestudier och andra har mycket kort skolbakgrund.

3.2.1 Antiziganism då och nu

Historiskt perspektiv

Under århundraden har romers tillvaro i Sverige och Europa präglats av antiziganism, diskriminering och utanförskap. De har behandlats omänskligt och övergreppen mot romer som förekommit har bland annat varit tvångsflyttning, näringsförbud, tvångsterilisering och tvångsassimilering.³⁶ Den romska minoriteten har inte haft samma rättigheter eller lika möjligheter att fullfölja sina grund- och gymnasiestudier. 1842 infördes allmän folkskola i Sverige, men för att få gå i skolan krävdes det att man var folkbokförd i kommunen och det skulle dröja ytterligare 100 år innan svenska myndigheter fattade beslut om att romer skulle ges möjlighet till att bli bofasta och därmed få möjligheten till att ta del av sin rätt till utbildning. Det var alltså först i slutet på 1950-talet och början på 60-talet som romska barn fick rätt att gå i skolan. I praktiken dröjde det ända in på 1970-talet innan alla romer hade fått tillgång till bostad och därmed möjlighet till skolundervisning.³⁷

Antiziganism i dag

Den direkt diskriminerande lagstiftningen är idag borta i Sverige,³⁸ men seglivade fördomar och negativa förhållningssätt till romer har levt vidare och lett till att romer alltjämt utsätts för kränkningar och diskriminering i det svenska samhället. Dessa har inte ifrågasatts i tillräcklig utsträckning och i hög utsträckning ses som legitim. Trots att det inte råder något tvivel om att romer utsätts för kränkande särbehandling, görs för lite för att förändra de diskriminerande attityder och strukturer som hindrar jämlika livsvillkor för romer.³⁹ Ett exempel i modern tid som eventuellt kan härledas till

³⁶ Regeringskansliet, Den mörka och okända historien, 2014

³⁷ SOU, Romers rätt, 2010

³⁸ <https://www.minoritet.se/user/motantiziganism/om-antiziganism/index.html>

³⁹ Kommissionen mot antiziganism, Antiziganism, 2015:10–11

<https://www.minoritet.se/user/motantiziganism/wp-content/uploads/2015/03/Antiziganism-skrift.pdf>

antiziganism är när Polismyndigheten i Skåne 2013 upprättade ett register på över 4000 romer.⁴⁰

Antiziganismens påverkan på individen

Århundraden av antiziganism har fått långtgående effekter för romer i form av traumatiserande minnen och sämre såväl fysisk som psykisk hälsa. Det är också en förklaring till att många romer fortfarande befinner sig i en ojämlik situation.⁴¹ DO lyfter att den faktiska upplevelsen av diskriminering får stora samhällskonsekvenser och individer som upplever sig diskriminerade har rapporterat sämre självskattad hälsa och lägre förtroende för andra människor och institutioner.⁴² Romer har en låg tillit till samhället och vardagsantiziganismen är en bidragande orsak till det. En viktig förutsättning för att övervinna bristen på tillit är åtgärder som ifrågasätter stigmatiserande tankemönster om romer och motverkar antiziganismen.⁴³ Intervjustudier visar att både psykologiska, sociologiska, historiska och filosofiska faktorer bidrar till att romer inte känner sig delaktiga i samhället. Det rör sig bland annat om faktorer som brist på trygghet och struktur, brist på erkännande och delaktighet, dåligt självförtroende och hälsa, maktlöshet och ogynnsamma socioekonomiska villkor, brist på institutionell förankring, brist på rättigheter, ett starkt vi och de-tänk samt existentiella frågor som vem är jag och vad ska vi leva för?⁴⁴ Andra intervjustudier visar att det finns en förekomst av minoritetsstress bland romer som känner en oro och ett behov av att dölja sin identitet och att ständigt tänka på att de är mindre värda samt det dilemma som det innebär att komma ut som rom.⁴⁵

3.2.3 Romers situation idag

Som ovanstående avsnitt beskriver har de diskriminerande strukturerna haft långtgående konsekvenser för minoriteten romer och delegationen för romska frågor skrev 2010 att många romer i Sverige befinner sig i ett starkt utanförskap. En majoritet av romer i Sverige saknar komplett grundskoleutbildning och därmed ett stabilt fotfäste på arbetsmarknaden. Det råder ett välfärdsgap mellan

⁴⁰ Kommissionen mot antiziganism, Registrering av romer, 2015:7

⁴¹ Kommissionen mot antiziganism: Antiziganism, 2015: 10

⁴² Diskrimineringsombudsmannen, Delar av mönster - en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer, 2014:

⁴³ Kommissionen mot antiziganism: Antiziganism, 2015: 10

⁴⁴ Halilovic, Malmömodellen- holistiskt och tvärvetenskapligt förhållningssätt, 2015:355

⁴⁵ Christina Rodell Olgac, Sverige, skolan och de fem nationella minoriteterna – från monokulturalitet och enspråkighet till interkulturell pedagogik och social rättvisa, 2020:100

romer och andra svenskar och romer får inte sina grundläggande ekonomiska och sociala rättigheter tillgodosedda. Delegationen erfar att medellivslängden är lägre, bostadsstandarden är sämre och diskrimineringen på arbetsmarknaden, bostadsområdet och i det offentliga rummet är större för romer än för någon annan grupp i samhället⁴⁶. De diskriminerande strukturerna som anledning till att utanförskapet inte bryts har tidigare tagits upp, men rapporter visar även att mer behöver göras utifrån strategin och kunskapen om romer behöver öka för att utanförskapet ska brytas. Länsstyrelsen i Stockholms län konstaterar 2019 att regeringens insatser i arbetet för romsk inkludering har varit alltför begränsade och kortsiktiga för att strategins mål ska kunna uppnås. Länsstyrelsen har uppmärksammat behovet av permanent finansiering för kommuner som arbetar strategiskt för romsk inkludering. Avsaknaden av finansiering gör att arbetet blir kortsiktigt och projektorienterat. Verksamheter som ligger utanför ordinarie linjearbete och som saknar statliga bidrag tenderar att nedprioriteras, vilket blivit tydligt under Coronapandemin.⁴⁷ Rapporter visar också att kunskapen om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken i Sverige är fortsatt låg, men fortsätter att öka. Främst ökar kunskapen i åldersgruppen 15- 29 år. Ett tydligt mönster är att ju bättre kännedom en grupp har desto mer positiv tenderar man att vara till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer.⁴⁸ Nedan följer en fördjupad beskrivning av romers situation i skolan samt kring folkhälsa.

Grund - och gymnasieskolan

Rapporter som gjorts under senare år beskriver att elever såväl som föräldrar upplever fördomar och kränkningar i skolan från både lärare, elever och andra föräldrar. Bland annat beskriver Skolverket i sin nulägesbeskrivning från 2018 att vissa elever som intervjuats övervägt eller slutat att gå i skolan för att de blivit mobbade för sin romska etnicitet, att de ständigt måste förhålla sig till sin identitet och att föräldrarnas förhållningsätt till både utbildning och den romska identiteten har stor påverkan på barnen. Romska gymnasieelever som intervjuats av UHR anser att grundskolan generellt har en negativ syn på romer och att förväntningarna på dem är låga. De uppger att de därför förväntar sig att möta samma

⁴⁶ Sou:2010:55 Romers rätt – En strategi för romer i Sverige:207

⁴⁷ Länsstyrelsen Stockholm: Redovisning av uppdrag att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering, 2021:3-4

⁴⁸ Isof, Nationella minoriteter 2020, vad vet Sveriges befolkning om dem? 2020:5 https://www.isof.se/download/18.4b1732da177c8bfccc320518/1614169122902/Nationella_Minoriteter_2020.pdf

attityder vid högre studier.⁴⁹ Skolverket skriver att kunskap om den romska minoriteten bidrar till att minska fördomar och förutfattade meningar om romer och när romsk kultur, språk och historia behandlas i undervisningen tar skolan över informationsbördan från romska elever och underlättar för dem att vara öppna med sin romska identitet.⁵⁰

I rapporterna beskrivs också avsaknad av stöd. Bland annat beskrivs en brist på tillräcklig studie och yrkesvägledning (SYV) och information om högre studier. I vissa fall har fältassistenter och lärare fått hjälpa till med studieplanering. Beroende på skolans tillgång till SYV, samt ”pluggkultur” påverkas ungdomarnas inställning till att söka högskola. Det finns en oro inför högskolestudier vilket kan härröras till brist på vägledning.⁵¹ Intervjuade i Skolverkets nulägesbeskrivning lyfter att romska elever saknar förebilder som är öppna med sin identitet. Få skolor har genomfört särskilda satsningar för att öka andelen romska elever som slutför grundskolan med godkända betyg. Rapporten beskriver att stödinsatser för elevhälsan, arbete med att öka närvaron i skolan, studiehandledning, särskilt stöd och tätare kontakt med hemmet är mer vanligt förekommande i pilot- och utvecklingskommuner. Brobyggare omnämns som en viktig faktor i arbetet att öka antalet romska elever som slutför grundskolan, men det är ett fåtal skolor som har haft kontakt med brobyggare.⁵²

Trots utsatthet ser många av eleverna ljus på framtiden och många har planer för vidare utbildning och arbete, vilket är en bild som även föräldrarna delar. Rektorer berättar att de ser ett skifte bland romska familjer där utbildning värderas allt högre och där det blir viktigt för föräldrarna att deras barn får den möjlighet att utbilda sig som de själva inte haft. Samtidigt framgår det i intervjuerna att elever och vårdnadshavare upplever att de måste bevisa att de är intresserade för att motbevisa fördomen om att romer inte bryr sig om utbildning.⁵³ För att öka viljan att studera vidare på högskolan lyfter intervjuade i UHR:s rapport romska faddrar, studentföreningar och kunskapshöjande insatser för ickeromer som viktiga inslag.⁵⁴

⁴⁹ Universitet och högskolerådet: Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? 2018

⁵⁰ Skolverket, Nulägesbeskrivning av romers situation i skolan, 2018:4

⁵¹ Universitet och högskolerådet: Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? 2018

⁵² Skolverket, Nulägesbeskrivning av romers situation i skolan, 2018

⁵³ Ibid, 2018

⁵⁴ Universitet och högskolerådet: Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? 2018

Vuxenutbildningen

Det finns mycket lite forskning och rapporter om Vuxenutbildningen och romer. Skolverket skriver 2007 att vuxenutbildningar riktade mot romer blir ett sätt att kompensera för tidigare misslyckanden och brister i den tidigare skolgången. Elevernas kunskaper varierar från total avsaknad av skolerfarenhet till avbruten grundskolegång. Inläringstakten kan vara mycket låg och behovet av återkoppling från läraren mycket hög. Bristerna beror bland annat på avsaknad av skolerfarenhet och tidigare skolmisslyckanden. Fördelarna med riktad undervisning för romer är att eleverna känner sig trygga tillsammans och kunskapsförmedlingen kan anpassas till specifika förutsättningar. Flera elever har enligt studien dålig hälsa som kan påverka deras förutsättningar att följa undervisningen. Kvinnliga elever tar ofta hela ansvaret för sina barn vilket påverkar deras närvaro. Eleverna motiveras av att studera med önskan att lära sig svenska, önskan om yrkesutbildning som ska leda till arbete, hjälpa sina barn lyckas i skolan och för att bli fria från försörjningsstöd. Vidare beskriver rapporten att vissa elever som tagit studiemedel (CSN) på grundläggande nivå har inte uppnått kunskapsnivån för att komma in på en yrkesinriktad kurs och ansett sig vara svikna eftersom de skuldsatt sig utan möjlighet till ytterligare studier.⁵⁵

Folkhälsa

Folkhälsomyndigheten beskriver 2018 att de i tidigare rapporter konstaterat att romernas hälsosituation starkt påverkas av deras livssituation vilket kännetecknas av hög arbetslöshet, känsla av utanförskap, maktlöshet och diskriminering. Dessa faktorer bidrar till ett levnadssätt som exponerar dem för ökade risker för ohälsa. Undersökningen visade också att romer upplever bristande kunskap om den romska kulturen bland hälso- och sjukvårdspersonal vilket bidrar till misstro bland romerna och leder till att romer avvaktar innan de söker hjälp. Folkhälsomyndigheten drar slutsatsen att problematiken fortgår idag och bedömer det som mycket angeläget att arbetet med att förbättra romers villkor och livssituation utvecklas. Det råder konsensus kring uppfattningen att det behövs kraftfulla åtgärder för att förbättra romers tillgång till sina rättigheter och olika hälsofrämjande och förebyggande insatser. Frågan gäller hur arbetet ska ske, det vill säga arbetssätt och arbetsformer för att kunna nå framgång. Det finns mycket att vinna på att det sker i samspel mellan romer och offentlig verksamhet.⁵⁶

⁵⁵ Skolverket, Romer i skolan – en fördjupad studie:2007:49

⁵⁶ Folkhälsomyndigheten, Nulägesbeskrivning- rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner, 2018

Folkhälsomyndigheten rapporterar 2015 att den allmänna hälsan hos romska kvinnor uppges vara sämre än den kvinnliga befolkningen i stort. Andelen romska kvinnor som uppgav sig ha bra hälsa uppgick i studien till 55 procent, vilket kan jämföras med 71 procent för hela den kvinnliga befolkningen i landet. Kvinnor med lägst gymnasieutbildning uppgav i större utsträckning att de hade en bra hälsa jämfört med personer med kortare utbildning. En stor majoritet av de svarande med inkomst av eget arbete, angav att de har bra eller mycket bra hälsa. Motsvarande siffror för personer med annan form av försörjning var betydligt lägre. När det gäller sociala relationer uppger sig de romska kvinnorna sakna såväl emotionellt som praktiskt stöd i större utsträckning än den totala kvinnliga befolkningen. De romska kvinnorna, i synnerhet den äldre befolkningsgruppen, litar betydligt mindre på andra människor än kvinnor i övrig befolkning, de upplever sig generellt illa bemötta av olika samhällsinstitutioner samt har lågt förtroende för dem, med undantag från egen romsk förening eller religiöst samfund. En hög andel svarande tror att hälften eller fler av arbetsgivare/ hyresvärdar skulle vägra att erbjuda arbete, praktikplats respektive bostad på grund av romsk tillhörighet.⁵⁷

4. Beskrivning av insatser och intervjuer

Nedan följer en redogörelse för insamlat material som utgör underlag för analysen.

4.1. Insatser

4.1.1. Romsk inkludering, Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad

Arbetsmarknadsförvaltningen utgår dels från den nationella och dels från den kommunala strategin i arbetet med romsk inkludering. Förvaltningen ansvarar för att samordna och följa upp mål som berör rätten till arbete och försörjning.

⁵⁷ Folkhälsomyndigheten, Folkhälsomyndighetens återrapportering av regeringsuppdrag angående fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa, 2015

Brobyggare

Idag arbetar fyra romska brobyggare inom Jobbtorg Stockholm med uppsök av målgruppen och stöttar mot arbete och studier. De har sin placering på ett av stadens jobbtorg för personer mellan 30-64 år, men har i uppdrag att arbeta över hela staden. Deras huvudsakliga arbetsuppgifter är att söka upp och stötta romer långt från arbetsmarknaden mot arbete och studier samt agera brygga mellan de offentliga verksamheterna och målgruppen med syfte att skapa tillit. Brobyggjarverksamhetens resultat redovisas i siffror som bygger på en uppskattning av antal individer brobyggarna möter samt hur många som kommer ut i arbete och studier. Siffrorna visar att det är fler som går ut i arbete än i studier. Brobyggarna bekräftar att det är betydligt enklare att motivera till arbete än till studier. Brobyggarna arbetar även med utbildning för förvaltningens medarbetare i minoritetslagstiftning, romsk historia samt romsk inkludering. I förvaltningen arbetar också två samordnare med att utveckla och följa upp förvaltningens arbete med styrdokument. Bland annat arbetar de med att systematiskt integrera området i den ordinarie strukturen.

Riktade utbildningar mot romer

Tidigare har förvaltningen utvecklat särskilda utbildningar riktade mot romer. Dessa har inte varit kopplade till vuxenutbildningen, utan upphandlade och utförda hos externa leverantörer för arbetsmarknadsinsatser. Val av utbildningar gjordes tillsammans med målgruppen och inte utifrån klassade bristyrken. Det har bl.a. rört sig om en upphandlad yrkesutbildning där praktik har varit förlagd i Stockholms stads verksamheter. Under utbildnings- och praktikperioden hade deltagarna ett bibehållet försörjningsstöd och därefter anställdes de med stöd av Stockholmsjobb, en kommunal visstidsanställning. Den största utmaningen för deltagarna var att behålla sina anställningar efter avslutat Stockholmsjobb. En av insatserna var en kallköksutbildning där cirka 10 personer deltog, samtliga kvinnor. Deltagarna utförde ett bra arbete, men det fanns inte en tillräcklig efterfrågan. Syftet med Stockholmsjobb är inte att det ska vara en långvarig anställning utan det ska bidra till en starkare ställning på arbetsmarknaden samt minska bidragsberoendet och anställningen fortgår upp till ett år. Det var dock ett fåtal som fick arbete. Andra framgångsfaktorer var även att deltagarna fick prova på ett arbete för första gången och det sådde frön av tillit och trygghet till arbetsmarknaden.

4.1.2 Omvärldsbevakning

IRIS-skolan

IRIS står för *internationella romer i samverkan* och verksamheten startade som ett EU-finansierat projekt 1998 och bedrivs idag i egen regi i Malmö stad. IRIS-skolan bedrivs i en egen byggnad, riktar sig särskilt mot romer och erbjuder kurser på grundläggande nivå i svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska, svenska för invandrare (SFI) samt orienteringskurs. Orienteringskursen ger kunskaper i bl.a. romsk historia, romers vardag i Sverige, minoritetslagstiftning, demokratifrågor, normer och samhällsstrukturer.

På skolan studerar mellan 20 och 30 elever SFI uppdelat på två klasser och 30-35 elever grundläggande kurser uppdelat på två klasser. På skolan jobbar två personal med romsk bakgrund, två SFI-lärare, två lärare på grundläggande nivå, en person på samhällsorienteringen samt en rektor på 50 %. Den romska personalen arbetar som assistenter och instruktörer och har varierande uppgifter som innefattar allt från elevstöd och tillitsskapande till rekrytering av nya elever. Utöver personalen på skolan har eleverna tillgång till Malmö stads vuxenutbildnings övriga utbud som exempelvis studie- och yrkesvägledare. Majoriteten av eleverna som läser grundläggande nivå har gått i grundskola i Sverige men har inte fullständiga betyg och kommer därmed inte vidare i utbildningssystemet. De har samtliga dåliga erfarenheter från tidigare skolgång som präglats av misslyckanden och brist på stöd, vilket lett till låg tilltro till skolan och till sin egen förmåga. Många elever har bristande framtidstro, vilket påverkar motivationen. Eleverna på skolan finns i alla åldrar och de senaste åren har något fler kvinnor än män påbörjat studier på skolan. Varför Iris-skolan har valt att ha en riktad utbildning mot romer beror på att de vill kunna erbjuda en utbildning under trygga former och en kunskapsplattform för eleverna att bygga vidare på samt att erbjuda en utbildning som möter de behov som finns för den romska gruppen. Målen för skolan är att samtliga elever studerar vidare, får stärkt självkänsla och har kännedom om sina rättigheter och specifikt minoritetslagstiftningen. Enligt rektor har skolan goda resultat, men något lägre än på andra skolor, vilket är accepterat med tanke på att majoriteten av eleverna på Iris-skolan har ett liv som kantats av misslyckanden och diskriminering. De har även mer resurser per elev.

Irisskolan lyfter flera framgångsfaktorer som avgörande för att eleverna ska lyckas och för att skolan ska få elever att vilja studera hos dem.

- Romsk personal är A och O. Det inger trygghet och skapar tillit.
- Lyssna på elever – deras tankar och förutsättningar och skapa känslan av att tillhöra, till exempel elevråd.
- Stöd att komma över praktiska hinder.
- Relationell pedagogik som bygger på elevernas intressen och drivkrafter. Anpassa undervisningen till förutsättningar och behov.
- Ha förväntningar, tålmod och tro på eleverna.
- Humor och prestigelöshet
- Täta kontakter vid uppföljning – inte släppa taget om en elev.
- Motivation och stöd när det känns tufft samt spontana samtal.
- Förebilder
- Orienteringskurs och känna till sina rättigheter

Personalen beskriver att de haft internationella besök som försökt skapa utbildningar utan romska medarbetare och misslyckats, vilket beror på att trygghet och tillit skapas med romer i verksamheten. Skolan uppger att bemötandet och anpassningen till eleverna är viktigt då skolan måste kompensera för tidigare misslyckanden och bygga upp trygghet, tillit och självkänsla vilket görs genom en relationell pedagogik innan och utanför klassrummet. Det är viktigt att utforma undervisningen utifrån elevernas intressen samt bedöma eleverna utifrån deras förutsättningar utan att förlora kvalitén. Ett exempel som ges är att bedöma elever muntligt i vissa moment om elever har behov av det och en skriftlig bedömning inte krävs. Irisskolan lyfter att det finns utmaningar vilket ofta är det som ligger utanför skolans uppdrag så som elevernas utmaningar i privatlivet så som utmaningar kring barn och livspussel, ekonomi, bostad, hälsa m.m. En stor framgång är att skolan samarbetar med Romsk information och kulturcenter (RIKC) i Malmö där en del av verksamheten är ett medborgarkontor och eleverna kan vända sig dit om de behöver hjälp med myndighetskontakter m.m. Det är också en utmaning för skolan att få tiden att räcka till och när eleverna tvivlar, kunna vända det och visa på möjligheter. När eleverna lämnar skolan finns inget uppföljningsansvar och därmed vet skolan inte säkert hur det gått för eleverna därefter. Det sker en viss ad hoc-uppföljning, men inget som registreras eller följs upp systematiskt.

Sundbybergs folkhögskola

På Sundbybergs folkhögskola har det vid flera tillfällen anordnats yrkesutbildningar för romer. 1998-2003 erbjöds behandlings – och lärarassistentutbildningar. 2004-2006 anordnades ett projekt tillsammans med kulturförvaltningen i Stockholms stad där lärarassistent- och barnskötarutbildning erbjöds⁵⁸. Mellan 2010 och 2014 bedrevs ett ESF-finansierat nationellt projekt, Romane Buca, där Sundbybergs folkhögskola var en deltagande aktör som då erbjöd yrkesutbildningar.⁵⁹

I slutrapporten från 2007 beskrivs att specialutbildningar riktade mot romer inte är ett självändamål, men att de har visat sig vara framgångsrika. Rapporten beskriver i likhet med Irisskolan att en stor del av den romska minoriteten står långt från arbetsmarknaden och saknar stora delar av grundläggande och gymnasial utbildning på grund av tidigare misslyckanden och av historiska skäl. Därför krävs att kraftfulla åtgärder vidtas där mycket och riktat stöd kan ges. Projektets metod har varit att engagera hela släkten eller gruppen för att få den enskilda personen att lyckas i skolan. De menar att utanförskapet har gjort att det till viss del saknas tro på förändring samt att släkten/gruppen kan behöva stötta i praktiskt stöd som barnpassning m.m. Projektet har också identifierat kulturella aspekter som viktiga för minoriteten och anpassat sitt arbete efter det. En framgångsfaktor som nämns är att projektledaren varit rom. Det har underlättat i processen då personen i fråga redan har förankring och förtroende i gruppen vilket är en viktig parameter för minoriteten. Rekryteringen av deltagare var strategiskt uttänkt med en ”romsk vinkling”. En stor del av arbetet, både för det inrättade kuratorsstödet samt för lärarna, gick till att arbeta med sociala utmaningar som deltagarna upplevde. Det kunde handla om oro och kontakt med myndigheter, hyresvärderna med mera. Det var en styrka för projektet att redan tidigt ha förberett för denna utmaning samtidigt som det trots förberedelser tagit mycket tid från undervisningen. En stor framgångsfaktor var engagerade lärare i klassrummet. 16 av 44 elever hoppade av under utbildningens gång. Med förförståelsen om elevernas förutsättningar såg projektet det som ett bra resultat.⁶⁰

I slutrapporten för Romane Buca 2010-2014 skriver de att på Sundbybergs folkhögskola koncentrerade de sig på kvalificerade

⁵⁸ Stockholms stad, kulturförvaltningen: Yrkesutbildning för romer: 2007:4, 13.

⁵⁹ Europeiska socialfonden: Slutrapport Romane Buca:2015:1

⁶⁰ Stockholms stad, kulturförvaltningen: Yrkesutbildning för romer: 2007

yrkesutbildningar med yrkesspecifika ämnen medan de i andra kommuner och områden fokuserade mer på individuella studier, grundläggande studier samt SFI. Utformningen gjordes bland annat utifrån elevernas förutsättningar och utbildningsnivå. Eleverna gjorde arbetspraktik och insatserna baserades på att eleverna från början hade en jämn utbildningsnivå. Uppläggen har påverkat valet av praktikplatser. I Sundbyberg praktiserade eleverna inom sitt yrkesområde, medan de i Uppsala hade större valmöjligheter utifrån individens önskemål utan specifik yrkesinriktning. Däremot utförde Sundbybergs samtliga deltagare sin praktik på arbetsplatser som kunde kopplas till deras yrkesutbildning vilket gav deltagarna möjlighet att få in en fot hos potentiella arbetsgivare inom yrket de utbildade sig till. Själva insatserna och utbildningen utformades, trots gemensamma mål för deltagargruppen, utifrån individens förutsättningar. Projektet lyfter liknande framgångsfaktorer som projektet 2004-06 och tillägger att en tydlig koppling till arbetsmarknaden såsom arbetspraktik är viktig liksom extra stöd under hela utbildningen utan att minska utbildningens kvalitet och att utbildningarna bygger på delaktighet. Både längre och korta utbildningar kring praktiska yrken erbjöds. Projektet lyfter också fördelar för projektet generellt såsom att det var en större nationell satsning, stödet kring samhällsinformation, hushållsekonomi och coaching. En viktig aspekt är också att deltagarna hade möjlighet att få aktivitetsstöd via Arbetsförmedlingen under hela utbildningens gång.⁶¹

Inspirationsmaterial vuxenutbildning riktat mot romer

Det ESF-finansierade projektet Romano Zor, romsk kraft – ett arbetsmarknadsprojekt i Uppsala kommun tog 2011 tillsammans med Länsstyrelsen i Stockholm län fram ett inspirationsmaterial där de bland annat beskrev vad den som anordnar vuxenutbildningar bör tänka på. De inspirerades bland annat av vuxenutbildningarna vid Sundbybergs folkhögskola. Inspirationsmaterialet tar upp liknande förutsättningar, framgångsfaktorer och utmaningar som de tidigare nämnda skolorna bland annat vikten av studie- och yrkesvägledning och ett särskilt fokus på att beskriva olika sorters yrken samt hur det praktiskt går till att skaffa en utbildning. Det är också viktigt att veta om att många romer skaffar familj tidigare än majoritetsbefolkningen samt att många romer beskriver att de har två självkänslor; en stark i sammanhang av sin egen kultur och en osäker i relation med majoritetssamhället som kommer från tidigare misslyckanden och utsatthet i skolan. Många positiva upplevelser

⁶¹ Europeiska socialfonden: Slutrapport Romane Buca, 2015

behöver kompensera för de negativa. Materialet tar upp studiemedelssystemets brister för grupper med bristande utbildningstradition som vill läsa upp från grundskolekompetens. De beskriver att det är viktigt med kartläggning av kunskaper, användning av tolk om det behövs, vikten av stöd från gruppen och att till en början gå i en klass med endast romer, vilket eventuellt kan ändras när kunskaps- och färdighetsnivån höjs. Det är viktigt att anordnaren själv reflekterar över sina egna fördomar och rädslor för att få syn på och undvika diskriminering samt att samtlig personal som undervisar på en utbildning med romer behöver känna till den romska historien och ha förståelse för kulturen. Skolan bör ta hänsyn till kulturella aspekter så länge det inte påverkar kvalitén på utbildningen eller individens förutsättningar att fullfölja studierna. Vid utformning av utbildningar riktade mot romer är det viktigt att utforma en trygg pedagogisk miljö och känna till att eleverna inte alltid kommer att kunna studera självständigt.⁶²

Roma kulturklass på Hammarbyskolan

De skolor, projekt och material som vi studerat har haft goda resultat med diverse utmaningar. De flesta lyfter flera fördelar med riktade utbildningar som är viktiga att ta med sig. Det finns dock mindre bra exempel att ta i beaktande. Roma kulturklass var en åldersintegrerad grundskoleklass för romer på Hammarbyskolan i Stockholms stad som startades på 1990-talet och tvingades stänga efter ett tillsynsbeslut från skolinspektionen 2016 där Stockholms stad ålades ett vite. Skolinspektionen fann brister inom områdena undervisning och lärande, extra anpassningar och särskilt stöd, bedömning och betygssättning, trygghet, studiero, kränkande behandling, förutsättningar för lärande samt styrning och utveckling av verksamheten. Stockholms stads utvärdering med utgångspunkt från Skolinspektionens tillsynsbeslut bekräftar Skolinspektionens bedömningar med vissa tillägg. Utvärderingen beskriver att lärarna arbetar med värdegrunden på ett sätt så att elevernas utanförskap förstärks, arbetet motverkar tillit till samhället utanför den aktuella gruppen och undervisningen befäster en avgränsning från det övriga samhället, extra anpassningar och särskilt stöd för eleverna är inte synliga i undervisningen. De gör också tillägg om att elever och vårdnadshavare å andra sidan vittnar om att de känner trygghet i skolan samt att det råder studiero.⁶³

⁶² Länsstyrelsen, Romano Zor! En inspirationsbok om vägar till utbildning och arbete: 2011: 50-59

⁶³ Stockholms stad, Roma kulturklasser på Hammarbyskolan – utvärdering med utgångspunkt i skolinspektionens föreläggande, 2016: 1-12

4.2 Resultat av intervjuer

Nedan följer en sammanfattning av resultatet från intervjuerna som gjorts med målgruppen samt högutbildade romer.

Samtliga intervjuade uppger att orsaken till avbrott i ungdomsskolan berott på brist på stöd och flertalet kopplar det till att det beror på att de är romer. De flesta uppger även att de upplevt diskriminering och ett stort antal att deras grundskola präglats av mobbing och antiziganism. De intervjuade som har möjlighet att dölja sin romska identitet har gjort det. När de valt att dölja sin identitet har de lyckats bättre i skolan. Samtidigt har flera känt en sorg över att behöva ljuga om sitt ursprung och en ständig rädsla att bli påkommen. Samtliga beskriver att de troligtvis hade fullföljt skolan och gjort bättre val inför studier och yrken om de hade fått förutsättningarna för det. Samtliga beskriver också att stödet hemifrån varit lågt och att skolan inte kompenserat för det.

Ett antal lyfter att de hade behövt ett särskilt stöd och hjälpmedel utifrån diagnoser som ADHD, ADD och dyslexi. Beroende på ålder skiljer sig berättelserna åt kring hur tydlig eller subtil marginaliseringen är, men oavsett ålder har samtliga upplevt utsatthet, diskriminering och brist på stöd och vilja från skolan. Ett antal personer beskriver att de avbrutit sin skolgång med anledning av sjukdom i familjen eller att de själva har varit skadade. Det har lett till frånvaro och i vissa fall ogiltig frånvaro som i sin tur lett till kontakt med socialtjänsten. Vissa av de som idag är över 30 år uppger även att de haft ett stort ansvar för hemmet och även av den anledningen inte kunnat fullfölja skolan. Vissa uppger även att familjebildning i ung ålder varit en anledning till avhopp. Den som gått minst antal år i skolan har gått fem år medan ett stort antal påbörjat gymnasiestudier och ytterligare några, har efter avbrott, fullföljt gymnasiestudierna.

De intervjuade beskriver att de ständigt utsatts för fördomar både i skolmiljö men även i andra sammanhang. De uppger bland annat att det bygger på okunskap, att folk på 70-talet trodde att romer var tjuvar och idag kopplas den nationella minoriteten ihop med utsatta EU-medborgare som tillfälligt vistas i Sverige. En intervjuad beskriver att: *på 70-talet sa de att vi var tjuvar, idag tror de att vi tigger*. Andra intervjuade beskriver att de anklagats för stöld i jobsammanhang och en tredje beskriver att de ofta får höra skämtsamma kommentarer som bygger på fördomar om romer och känner sig tvingade att skratta med.

Samtliga anser att en fullföljd gymnasial utbildning är viktigt och det finns en stor önskan hos flera av de intervjuade att studera. Flera uppger att de under sin studieperiod inte insåg hur viktig en utbildning var, men förstår det idag. De över 30 år har en lägre drivkraft till att studera, men anser att utbildning för romer är viktigt och särskilt för unga eller motiverade oavsett ålder. De pekar särskilt på vikten av att ge unga den möjlighet som de själva inte fått. De under 30 år uppger att de skulle studera om rätt stöd fanns på plats. De anser att utbildning är viktigt för att det ger en möjlighet till etablering på arbetsmarknaden och möjligheten att påverka sin livssituation ökar. Flera uppger att de har drömmar och mål som kräver utbildning och önskar arbeten som de brinner för och som leder till förändring i samhället. Det är för ett antal viktigt att bevisa att romer kan.

Av dem som inte studerat på vuxenutbildningen uppger de flesta att de känner till att det existerar, men har inte tänkt på det som ett alternativ. Flera uppger att de känner till det som ett alternativ för att komplettera något ämne och att studierna kräver stor självständighet. Ett fåtal känner inte till vuxenutbildningen och är osäkra på om den skolan de studerat vid är Komvux eller folkhögskola.

De som har studerat på vuxenutbildningen upplever att studierna fortgick i hög takt och det var svårt att följa med i undervisningen. En av de intervjuade fullföljde sina studier på vuxenutbildningen och arbetar idag. Samtliga beskriver att de dolt sin identitet under studierna. Andra berättar att stödet från vuxenutbildningen inte varit tillräckligt. Vid kontakt har handläggare förutsatt att de har kunskaper att navigera bland kurser och söka via datorn. De uppger att de hade önskat ett bättre bemötande samt en nyfikenhet och vägledning till rätta kurser utifrån deras intresse och förutsättningar. Två av de fem intervjuade fullföljde sina studier på vuxenutbildningen.

För att de intervjuade eller andra romer ska påbörja studier ges flera förslag till utveckling. De flesta uppger att det är viktigt att skapa utbildningar som håller hög kvalitet och leder till arbete. Det ska gärna vara korta utbildningar. Det ska finnas samarbeten med näringslivet. Det är viktigt att få mer information om Komvux och utbildningar som inte tar flera år. Det ska finnas kunskap och förståelse för målgruppen och stödet ska utformas efter personernas förutsättningar. Det ska finnas möjlighet till stöd och hjälpmedel vid exempelvis dyslexi eller ADHD/ADD. Utbildningarna ska vara flexibla och ge möjlighet till att lösa en uppgift på olika sätt.

Läraren ska känna till romer och de ska brinna för att lära ut och vilja att personerna ska lyckas. Det ska ske inom trygga förhållanden, gärna i klasser med romer och med romsk personal involverad. Det är viktigt med ett motiverande arbete där det finns personer som stöttar en när det är svårt att motivera sig själv. En intervjuad beskriver: *Det behövs skapas en vilja hos personerna för då kan man lösa det mesta.* Lärare och personal ska fokusera på det positiva hos målgruppen och inte alltid beskriva det som inte går eller det personen inte kan. Flera lyfter behovet av romska förebilder och att skapa positiva bilder av romer. De uppger att det idag bara finns negativa bilder av romer inom majoritetssamhället.

I vilken utsträckning män och kvinnor/flickor och pojkar studerar beroende på kön ser de intervjuade ingen skillnad. Någon uppger att det tidigare inte ansågs lika viktigt för flickor att studera som för pojkar, men detta har förändrats. Intervjuade uppger också att, precis som för majoritetssamhället, gör personer inom målgruppen könsstereotypa utbildnings och yrkesval där kvinnor exempelvis väljer yrken inom skönhet och män fordon och bygginriktningar.

De högutbildade romernas upplevelser av skolan och offentliga miljöer liknar de kortutbildades beskrivning. Skillnaden har varit att de fått en möjlighet att studera vidare. Möjligheterna skiljer sig mellan personerna. Framgångsfaktorerna för dem har varit stöd från människor runt omkring dem och mötet med högutbildade romska förebilder och på så sätt har information om utbildningar och andra möjligheter tillgängliggjorts för dem.

5. Analys

I följande kapitel redovisas två analyser som bygger på det insamlade underlaget. Först redovisas en analys utifrån de horisontella principerna och därefter en problem- och behovsanalys. Det insamlade materialet visar en tämligen samstämmig bild.

5.1 Horisontella principer

Denna analys bygger, utöver förstudiens insamlade underlag, på en analytisk diskussion tillsammans med ett antal av stadens brobyggare. Det med anledning av att det saknas rapporter som kunskapsunderlag kring bl.a. romer och jämställdhet samt tillgänglighet. Det blir därmed svårt att göra en heltäckande analys kring dessa områden. Med den analytiska diskussionen görs ett försök att fördjupa analysen ytterligare.

Jämställdhet

Den nationella strategin beskriver att det är viktigt att prioritera kvinnor då de riskerar att utsättas för dubbel diskriminering.

Enligt brobyggarna kan målgruppen uppleva att majoritetsbefolkningen ofta utgår från föreställningen om att romska kvinnor lever i förtyckande strukturer och på ett eller annat sätt behöver ”räddas” från det romska traditionella. Forskning inom integrationsfrågor visar en liknande bild där invandrarkvinnor ofta kategoriseras som traditionella och betecknas som underordnade, passiva, traditionsbundna osv. medan den etnisk svenska kvinnan framstår som själva sinnebilden av den moderna och frigjorda kvinnan.⁶⁴ Denna bild skapar ett strukturellt hinder för romska kvinnor.

Hos de intervjuade syns inga mönster på att resonemangen kring utbildning och framtid skiljer sig mellan könen, däremot finns indikationer på att det har sett annorlunda ut tidigare. De patriarkala strukturer som genomsyrar det svenska samhället påverkar även denna målgrupp. I den redovisade rapporteringen beskrivs hur utanförskapet orsakat rädsla och avsaknad av tillit till samhället vilket begränsar både män och kvinnors tillgång till samhällsservice, men där kvinnor riskerar att bli särskilt utsatta. Det är, enligt brobyggarna, få som vistas i kollektivtrafiken på grund av rädsla att bli utsatt för hot och våld vilket kan påverka möjligheten att ta sig till en utbildning.

Rädslan och brist på tillit kan även skapa fler traditionella köns mönster och fler kvinnor väljer att exempelvis ha hemmet som ansvarsområde snarare än att arbeta och studera då det anses vara ett tryggare alternativ. I det insamlade materialet nämns även att i vissa familjer väljer unga romer att skaffa barn tidigare i jämförelse med majoritetssamhället. Brobyggarna lyfter att det finns en struktur kring att kvinnor och barn ska skyddas från samhället, vilket begränsar kvinnor att ta del av samhällsservicen. Brobyggarna lyfter även att allt fler kvinnor tar del av samhällsservicen och framträder som kvinnliga förebilder vilket leder till ökad tillit till samhället samt att det finns ett starkt systerskap inom de romska grupperna som bör beaktas.

Vid utveckling av insatser är det viktigt att, i den mån det går, strategisk utarbeta former som underlättar för kvinnor att delta i

⁶⁴ Buzzi och Lindgren, En jämställdhetsanalys av Vuxenutbildning Järva i Rinkeby, 2019

insatserna. Det är även viktigt att arbeta med delaktighet där romska kvinnor deltar.

Tillgänglighet

I förstudien framkommer det att målgruppen inte tar del av vuxenutbildningens utbud i den utsträckning som de är i behov av. Det beror bland annat på den låga tilliten och tidigare utsatthet. Det är därför viktigt att tillgängliggöra utbudet även för denna målgrupp.

I förstudien framkommer det också att funktionsnedsättningar som dyslexi, ADHD och koncentrationssvårigheter har för vissa varit ett hinder under sin skoltid. Personer med funktionsnedsättningar har rätt till att inom vuxenutbildningen få tillgång till rätt hjälpmedel. Brobyggarna uppger att det finns skäl att tro att många romer med kort skolbakgrund har outredda diagnoser. Enligt dem kan detta också ha lett till flera misslyckande som personerna tolkar som sitt eget tillkortakommande snarare än ett behov av stöd. Det är således viktigt att känna till detta inom vuxenutbildningen för att kunna tillgängliggöra information om rättigheter till hjälpmedel, stöd och anpassad undervisning. Det är också viktigt att arbeta stärkande och stöttande med eleverna att våga berätta om sina behov och öka kunskapen kring fördelarna att beskriva dessa. Ett inkluderande arbete där romer också ingår skapar tillit och därmed tillgänglighet.

Vidare beskriver brobyggarna att det råder ett digitalt utanförskap bland kortutbildade romer. Detta tas inte upp i resterande insamlat material, men kan stämma om man jämför med andra marginaliserade grupper. Brobyggarna uppger att det handlar om låg digital kunskap och gäller främst datorkunskap och kontakt med myndigheter samt bank-id. Smartphones och sociala medier finns en större kunskap kring. Det är viktigt att kunskapen höjs i alla delar för att få möjlighet att följa med i samhällsutvecklingen. Det bidrar också till en ökad tillgänglighet till samhället så som det ser ut idag. Det kan också i många avseenden förutsättas att personer har digitala verktyg som en dator hemma, vilket inte är en självklarhet för målgruppen.

Icke-diskriminering

Förstudien utgår från teorier och rapporter om marginalisering och diskriminering och genomsyrar hela analysen. I arbetet med utveckling av insatser är det viktigt att utgå från samtliga sju lagstiftade diskrimineringsgrunder och se det utifrån ett intersektionellt perspektiv, det vill säga hur flera diskrimineringsgrunder förstärker varandra och skapar

maktstrukturer utifrån över- och underordning och kan leda till dubbel eller trippel utsatthet. Utifrån ett romskt perspektiv kan det exempelvis vara etnicitet (romsk), sexuell läggning och kön. Strategin för romsk inkludering är tydlig med att allt arbete som sker för romers rättigheter ska ske i delaktighet med romer, vilket är viktigt att även belysa under detta stycke.

5.2 Problem och behovsanalys

I förstudien har vi identifierat två huvudsakliga problemområden; att målgruppen i stor utsträckning inte påbörjar studier på vuxenutbildningen samt att de inte fullföljer studierna. Kring dessa problemområden framträder en rad hinder och ett antal behov. Dessa hinder och behov grundar sig i tidigare redovisade bakgrundsorsaker. De hinder som framträder i analysen kan, utan förkunskap om bakgrundsorsakerna, tolkas som hinder på individnivå vilket till viss del stämmer. Det är dock viktigt att komma ihåg att även om det är ett hinder som framträder på individnivå grundar det sig i en strukturell diskriminering som orsakat individens utsatthet. Det är alltså inte individen som orsakat situationen och huvudproblemen beror inte på en ovilja, utan det bygger på ett ofrivilligt utanförskap som beskrivs i målgruppsbeskrivningen. Vi kan se att de hinder som framträder och redovisas nedan kan dels härledas till socioekonomiska faktorer. Det kan vara hinder som *ekonomiska förutsättningar, sämre rapporterad hälsa, låg motivation inför utbildning och långsiktiga mål, brist på förebilder, brist på information och vägledning, låg självkänsla och självtillit på grund av tidigare misslyckanden, studieovana* och *avsaknad av vissa kunskaper*. Vi ser att det även uppstår hinder som kan härledas till kontinuerlig diskriminering, antiziganism och marginalisering. De hinder som uppkommer härigenom är bl.a. *låg tillit till samhället och skolväsendet, otrygghet och rädsla att bli diskriminerad i offentliga miljöer som även gör att många romer döljer sin identitet*.

I förstudien tycker vi oss se en viss skillnad i behov beroende på ålder. Personer under 30 år verkar ha en högre motivation att studera och har framtidsmål som skiljer sig från de som är äldre.

I följande analys har vi delat upp analysen efter problemområdena; *att få fler romer att påbörja studier och att få fler romer att fullfölja studier*.

5.2.1 Få fler att påbörja studier

Uppsök och tillit

Det insamlade underlaget ger en förståelse för att målgruppen inte söker upp vuxenutbildningen i den utsträckning de är i behov av. Detta beror på en rad olika anledningar som grundar sig i tidigare beskriven bakgrundsproblematik så som diskriminering, tidigare misslyckanden och oönskat bemötande. Intervjuade beskriver att tilltron till sin egen kapacitet inför studier är svag. Den låga tilliten till institutioner och utbildningsväsendet speglar även av sig på tilliten till vuxenutbildningen i form av rädsla att vuxenutbildningen inte har förståelse för målgruppen och en låg tilltro till att utbildningar ska leda till arbete för målgruppen.

Det finns ett stort behov av att söka upp målgruppen där de befinner sig och påbörja ett tillitsskapande arbete för att fler ska våga ta ett steg närmare studier. Underlaget tyder på att romsk personal och/eller romska brobyggare är en framgångsfaktor vad gäller att försäkra verksamhetens trovärdighet.

Vägledning och stärkande arbete

I det uppsökande arbetet finns även ett stort behov av ett vägledande, stärkande och informativt arbete. Flera av de intervjuade uppger att de inte pratat om studier och framtidsmål i hemmet i den utsträckning som de hade behövt för att se studier som ett alternativ. Samtliga uppger att skolan inte kompensert för detta, vilket lett till att ambitionerna och drivkraften till studier försvagats. Vissa beskriver en vilja av att studera, men vet inte vad eller hur de praktiskt ska gå tillväga för att ta nästa steg. De är även oroliga över att stödet som ges inte kommer täcka deras behov. Vidare anses utbildning som ett risktagande då ett arbete efter utbildning inte kan garanteras och en rädsla för att risken att bli diskriminerad på ett kommande arbete är hög. Ett fåtal känner inte heller till vuxenutbildningen och vissa har inte ett intresse av att påbörja studier. Ett stort antal uppger också att de har låg tilltro till sig själva och är osäkra på om de skulle klara av studier eller att få ett arbete.

Samtliga av ovanstående hinder kan härledas till ett behov av studie och yrkesvägledning samt ett coachande och stärkande arbete. Behovet tycks omfattande och målgruppen är i behov av fördjupad vägledning vilket innebär både information, orienterande inslag samt ett processinriktat stöd mot studier som förutsätter kontinuerlig

kontakt.⁶⁵ Det vägledande arbetet behöver vara coachande och informativt. Det finns ett behov av att visa på möjligheter och den bredd på yrken som finns. Romska förebilder lyfts som en stark framgångsfaktor. En ytterligare viktig del i det motiverande arbetet är att visa på möjligheter på en inkluderande arbetsmarknad. Det är samtidigt viktigt att individers oro för diskriminering tas på allvar och visa på att vetskapen om att diskriminering på arbetsmarknaden existerar, utbilda i vad diskriminering är enligt lag och ge stöd i hur olagliga handlingar ska hanteras. Vidare behöver det vägledande arbetet vara självstärkande. Det finns ett stort behov av att stärka individernas självkänsla, egen drivkraft och självtillit.

Familjeförhållanden

Det finns även individuella faktorer i privatlivet som hindrar möjligheten till att påbörja studier. Den tidigare forskning som redovisas om riktade utbildningar för romer beskriver att ett ojämnställt hemarbete påverkar kvinnors närvaro. I intervjuerna beskriver ett antal att det kan vara en utmaning för vissa romer som skaffar barn i ung ålder att hinna med studier då de har ett stort ansvar med att ta hand om barn, både omsorgsmässigt och ekonomiskt. I samtal med brobyggare framkommer även att i vissa familjer tar yngre även hand om äldre personer vilket kan hindra möjligheterna till studier.

Det finns ett behov av att lägga upp studierna på ett sätt som gör det möjligt att kombinera studier och familjeliv. Det finns också ett behov av stöd och hjälp i att motiveras och se på möjligheter till studier och sin egen kapacitet att hitta lösningar. Behovet är också att se till hela familjebilden och lägga upp en planering därefter.

Trygg studieekonomi

En strukturell utmaning som kontinuerligt tas upp i det insamlade underlaget är att målgruppens ekonomiska situation utgör ett hinder till att påbörja studier. För målgruppen uppges flera utmaningar kring studieekonomi som både är strukturella och individuella. Bland annat beskriver tjänstepersoner att en risk är att studiemedlet, så som det är utformat idag, inte räcker till om man ska studera från grundläggande nivå. Det ger en risk för skulder, utan fullföljd utbildning, alternativt att eleven försöker fullfölja utbildningen i allt för hög studietakt. Tjänstepersoner uppger också att det är ett hinder att studiemedelssystemet inte är anpassat till personer som inte fullföljt grundläggande nivå inom grundskolan och att de hamnar mellan stolarna mellan nationella studiemedelssystemet och

⁶⁵ Stockholms stad, Syv-utredningens slutsatser och förslag – inkl. sammanfattande synpunkter från dialogrundor, 2019:28, bilaga 1

ekonomiskt bistånd som medger begränsade möjligheter att studera med bibehållet bidrag. De uppger att det är kontraproduktivt att ta bort en ekonomisk trygghet när en individ tar ett steg mot arbetsmarknaden i form av utbildning.

I det insamlade underlaget beskrivs att en trygg ekonomi är en förutsättning för att kunna studera. Det strukturella behovet blir ett mer flexibelt studiemedelssystem och det organisatoriska behovet att föra dialog kring individuella bedömningar för ett mer flexibelt godkännande av ekonomiskt bistånd under grundläggande studier. Regelverken utvecklas och anpassas ständigt, därför är det viktigt att ge målgruppen uppdaterad information om möjligheterna med studiemedel så att personerna därmed kan ta mer välgrundade beslut. Det finns också ett behov av att få stöd i att lägga upp sin hushållsekonomi.

5.2.2 Få fler att fullfölja studier

När personer i målgruppen väl är i utbildning är utmaningen att den fullföljs. De behov som redovisas nedan bygger på samma hinder som beskrivs i föregående kapitel, det vill säga, låg tillit, rädsla för diskriminering och tidigare misslyckanden.

Kunskap om målgruppen och bemötande

När målgruppen väl är i skolan finns ett behov av att organisationen har en bred kunskap om målgruppen så att bemötandet och stödet blir anpassat. Tidigare studier och intervjuade bekräftar att kunskapen om romer generellt är låg. Målgruppen uppger att deras tidigare upplevelser är att den låga kunskapen har lett till fördomar mot dem och de är oroliga för att det även kommer att ske på vuxenutbildningen. Det innebär en risk att målgruppen väljer att avsluta sina studier i förtid eller kommer att dölja sin identitet vilket i sin tur riskerar att försämra prestationen.

För att minska fördomar och minska risken med att situationer misstolkas är behovet att samtliga medarbetare känner till den romska minoriteten, har kulturell förståelse och känner till dess utsatthet. Det ger organisationen möjlighet att säkerställa att deras normkritiska förhållningssätt även inkluderar romer.

Trygg skolmiljö

Som ett led i att organisationen får mer kunskap om romer behöver även en trygg skolmiljö byggas upp som anpassas till romer. Det finns en utbredd rädsla av att bli diskriminerad på grund av sin romska etnicitet. Samtliga intervjuade och övrigt underlag beskriver att det finns en rädsla och otrygghet i offentliga miljöer som

grundar sig i tidigare erfarenheter. Intervjuade beskriver att de är oroliga över att de inte kommer att kunna känna sig trygga, att de som kan kommer att behöva dölja sin identitet och de som inte kan kommer inte att kunna vistas i skolan. Att ständigt vara rädd att bli utsatt eller dölja sin identitet kommer att påverka inlärningsförmågan och möjligheten att ha fokus på studierna, vilket gör att risken för att inte fullfölja studierna ökar.

Det finns således ett stort behov att säkerställa en trygg skolmiljö, fri från diskriminering. Även om organisationen upplever sig fri från diskriminering är det viktigt att målgruppen även upplever det. Av den anledningen finns det behov av att det syns att enheterna genomsyras av ett aktivt arbete mot diskriminering som även inkluderar icke-diskriminering mot romer. Det finns också ett behov att målgruppen har möjlighet att få prata om sin utsatthet i relation till skolmiljö samt ha möjlighet att ta del av de elevdemokratiska funktioner som redan existerar. Iris-skolan nämner elevråd och på universitet är det vanligt med så kallade safe-spaces.⁶⁶ Om en grundtrygghet byggs upp kan det underlätta för målgruppen att ta del av redan befintliga insatser som de har rätt till, men idag inte nyttjar. Det kan också leda till att fler vågar delta och beskriva sina individuella behov och förutsättningar. Det finns även ett behov att målgruppen själva får kunskap om sina rättigheter.

Kursupplägg

Intervjuade, som tidigare studerat på vuxenutbildningen, samt redovisade insatser beskriver att behovet av ett anpassat kursupplägg efter målgruppens förkunskaper och förutsättningar är en förutsättning för att målgruppen ska fullfölja sina studier. I intervjuer beskriver flera att studierna ofta hållit högt tempo och krävt en hög självständighet, vilket lett till att flertalet av de intervjuade valt att avsluta sina studier i förtid. Få vill vara aktiva på lektionerna och exempelvis fråga efter förtydliganden av rädsla att verka okunniga.

De tidigare beskrivna behoven om trygg miljö, självstärkande arbete, bemötande och kunskap om målgruppen speglar av sig på behoven kring kursupplägg. Det behövs en pedagogik som är individanpassad och relationell med kunskap om målgruppens behov. Den behöver bygga på elevernas intressen och drivkrafter. Det handlar om att bli sedd, bli motiverad och få stöd i att hålla ut,

⁶⁶ Uttrycket avser platser som skapats för marginaliserade individer att samlas för att kommunicera om sina erfarenheter av marginalisering oftast på universitetscampus i västvärlden, men också på vissa arbetsplatser https://en.wikipedia.org/wiki/Safe_space

att rätt förväntningar ställs på eleven och att läraren tror på deras kapacitet, få individanpassat stöd utan att det påverkar kvaliteten samt kunna känna trygghet i lärmiljön. Vidare behövs ett anpassat studietempo och anpassat antal lärarledda timmar. De behov som beskrivs går i linje med det som forskningen beskriver om förutsättningar att klara av studier och i linje med skollagen och läroplanen. För denna målgrupp nämns även romsk personal i klassrummen, så som lärarassistent eller liknande som ett tillit- och trygghetsbehov.

Riktat kursupplägg

I underlaget har riktade klasser för romer som en organisatorisk lösning på behoven föreslagits kontinuerligt. Det med anledning av att det skulle möta de behov målgruppen har. I förstudien ser vi för- och nackdelar med ett sådant upplägg utifrån de behov som har framkommit.

Fördelarna med en riktad utbildning är att det skulle locka fler från målgruppen att börja studera eftersom det dels är ett uttalat önskemål och dels för att det enkelt skulle kunna täcka behov som trygghet, bemötande och kunskap om minoriteten. Det skulle organisatoriskt underlätta då resurserna skulle kunna koncentreras mot en insats. Det finns även flera utbildningar att referera till och dra lärdom från. Även tidigare rapportering med hänvisning till Europarådet anvisar till särlösningar som en möjlighet att garantera lika villkor för missgynnade grupper.⁶⁷ Det som talar emot en riktad utbildning är att fördelarna syns mer på gruppnivå än individnivå. Frågan är vad utbildningen skulle innehålla. Om det skulle organiseras som Iris-skolan i Malmö där grundläggande nivå erbjuds skulle de som redan fullföljt grundskolan, men saknar gymnasiet, inte kunna delta. Skulle det å andra sidan organiseras som på Sundbybergs folkhögskola där yrkesutbildning erbjuds skulle det bli ett par begränsande yrken som samtliga skulle studera oavsett intresse. Utbudet för individen skulle alltså bli väldigt begränsat och inte anpassat till enskilda individers mål. Ett fåtal intervjuade beskriver att de inte skulle vilja gå en riktad klass eftersom det skulle kännas utpekande, men upplever att de har ett behov av liknande stöd som målgruppen generellt har. En risk med riktade utbildningar är att romer som är i behov av stöd, men kan tänka sig gå i blandad klass, inte får samma behovsanpassade stöd som utvecklas i den riktade undervisningen. En ytterligare risk är att den kunskap som byggs upp inom utbildningen inte skulle spridas i tillräcklig utsträckning till övriga enheter och i specialistteam, vilket leder till att målgruppen inte i samma utsträckning får ta del av det

⁶⁷ Sou:2010:55 Romers rätt – En strategi för romer i Sverige:223

stöd som erbjuds. Det är viktigt att målgruppen, som har ett stort behov av att känna trygghet, inte ska behöva välja mellan trygghet och kvalitet. De ska ha samma möjligheter som andra grupper och samtidigt känna sig trygga. Om en riktad utbildning formas är det viktigt att det även finns stöd för målgruppen utanför den specifika utbildningen, att vägledningen sker utifrån individen som tryggt ska kunna ta del av hela vuxenutbildningens utbud samt att hela skolan ska ha den kunskap som krävs för att möta målgruppens behov.

Stöd, kontinuitet och samverkan

Det insamlade materialet beskriver att målgruppen är i behov av ett kontinuerligt stöd utöver det som ges i samband med undervisningen. Intervjuade uppger att deras chanser att fullfölja grundskolan hade ökat markant om de hade fått mer stöd. De gemensamma behoven som framträder innefattar studieteknik, kontinuerlig studie -och yrkesvägledning, läxläsning, kunskapshöjande insatser kring arbetsmarknad och samhällsinformation, stöd i kontakt med arbetsgivare, täta kontakter med ansvariga personal och kontinuerliga motivationsinsatser, kuratorsstöd samt stöd att komma över praktiska hinder som till exempel myndighetskontakter. Det sistnämnda uppger IRIS-skolan och Sundbybergs folkhögskola som en stor framgångsfaktor. Stödet som målgruppen är i behov av är tämligen omfattande och behöver påbörjas vid uppsök och avslutas vid fullföljda studier och utgå från individens behov. Ett behov är också att stödet är sammanhållet och sker i samverkan med flera stödfunktioner inkopplade. En viktig funktion som nämns är stödet av romska brobyggare/personal som ger individen stöd under hela processen och samverkar med andra stödfunktioner. Målgruppen är även i behov av information om redan utarbetat stöd som de har rätt att nyttja. Vissa har även ett behov att få stöd med hjälpmedel kring exempelvis ADHD och dyslexi.

Sammanfattning och avslut

För de allra flesta hinder som identifierats oavsett om de framträder som individuella, organisatoriska eller strukturella går det att identifiera behov på organisatorisk nivå. Flera av de identifierade behoven liknar andra kortutbildade grupperns behov, men ett antal skillnader framträder också. Det förekommer en utbredd minoritetsstress inom målgruppen och majoritetssamhället behöver förstå individens utsatthet. Den låga tilliten är central för målgruppen och att det redan finns insatser som kan passa målgruppen saknar värde så länge målgruppen inte tar del av dem. Det är därför viktigt att anpassa metoder efter behoven och därmed tillgängliggöra vuxenutbildningens ordinarie utbud för målgruppen.

Det görs bland annat genom brobyggare och uppsökande arbete. Väl i utbildning är målgruppen i behov av ett anpassat stöd och kursupplägg efter målgruppens förkunskaper och förutsättningar samt en organisation som genomsyras av ett gott bemötande och ickediskriminering i enlighet med styrdokumentet. För att möta målgruppens behov krävs omfattande insatser och ett tålamod att arbeta långsiktigt. Det kommer kräva mycket beteende- och attitydförändring både hos organisationen och hos målgruppen för att målet ska nås. Hos organisationen behövs även en normkritisk genomlysning.

6. Rekommendationer

För att ta behovsanalysen till nästa steg följer i detta kapitel ett antal rekommendationer som riktar sig till arbetsmarknadsnämnden.

Utvecklingsbehoven är omfattande och det finns behov av att både utveckla nya insatser och se över anpassningar i befintliga strukturer varför vi rekommenderar att utvecklingsarbetet påbörjas inom ramen för ett projekt. Forskningen kring kortutbildade romer och vuxenutbildning är mycket begränsad, vilket också skulle kunna ingå som ett utvecklingsområde inom ramen för projektet.

Arbetsmarknadsnämnden har utvecklat flera etablerade och sammanhållande strukturer för kortutbildade grupper. Det pågår även flera utvecklingsarbeten som bl.a. gruppvägledning inom projektet SYV:en samt kring det uppsökande arbetet. Att se över det redan befintliga samt pågående utvecklingsarbete och hur det kan anpassas efter denna målgrupps behov rekommenderas.

Samarbetet mellan vuxenutbildningen och Jobbtorg Stockholm behöver intensifieras när det gäller målgruppen eftersom behoven som framkommit kräver både Vuxenutbildningen och Jobbtorgens kapacitet.

Unga vuxna samt kvinnor ska, precis som i enlighet med strategin, prioriteras. Att börja utveckla insatser som är anpassade till unga vuxna samt motiverade personer rekommenderas. I förstudien framkommer det att det finns varierande motivationskraft inom gruppen samt att lyckade (och misslyckade) insatser sprids snabbt inom målgruppen. Det gör att de som genomgår en lyckad insats kommer att kunna inspirera och agera förebild för kommande deltagare. Det framkommer också att detta är ett långsiktigt arbete som både görs för målgruppen idag och för kommande

generationers skull, vilket gör det ännu mer viktigt att påbörja arbetet med unga och motiverade. En rekommendation är också att, utifrån en kontinuerlig jämställdhetsanalys, hitta strategier som ger kvinnor möjlighet att delta i insatserna i lika stor utsträckning som män. Ett kontinuerligt jämställdhetsfokus kan även användas för att öka kunskapen kring jämställdhet kopplat till målgruppen.

Målgruppen kortutbildade romer är som redan beskrivits en heterogen grupp med olika behov och förutsättningar. Det är viktigt att fortfarande ta hänsyn till enskilda individers behov vid utformandet av åtgärder.

6.1 Få fler kortutbildade romer att påbörja studier

Förstärk och rikta det uppsökande arbetet mot unga romer med ett tydligt fokus på studier

Idag finns en väl etablerad brobyggjarverksamhet inom förvaltningen, men den unga målgruppen når inte stadens riktade verksamheter i den utsträckningen de borde. Den uppsökande brobyggjarverksamheten samverkar inte fullt ut med resterande uppsökande verksamheter inom åldern 20 och 29 år samt det kommunala aktivitetsansvaret för ungdomar som varken arbetar eller studerar mellan 16-19 år. Därför föreslås att dessa verksamheter förstärks med brobyggare som specifikt arbetar mot målgruppen romer inom ovanstående åldrar, men följer de uppsökande verksamheternas rutiner och metoder. Det krävs ett kontinuerligt kunskapsutbyte mellan brobyggare och andra professioner för att målgruppen ska få det bästa stödet.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Uppföljning: Arbetsmarknadsnämnden

Utveckla stödinsatser inför studier

En riktad stödinsats inför studier som bygger på behovsanalysens innehåll rekommenderas. Insatserna ska vara stärkande, motiverande och kunskapshöjande fyllda med kreativa och lustfyllda inslag och kan med fördel innehålla individuell - och grupp vägledning, individuella och gruppcoachande samtal, arbetsmarknads- och utbildningskunskap med studiebesök på skolor och arbetsplatser, inspiration av romska förebilder, hälsofrämjande insatser, ett icke-diskriminerande perspektiv där målgruppen får kunskap om sina rättigheter samt ett jämställdhetsperspektiv.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Uppföljning: Arbetsmarknadsnämnden

6.2 Få fler kortutbildade romer att fullfölja sina studier

Utveckla en diplomerad utbildning om romsk inkludering
Att känna till målgruppens behov samt tidigare utsatthet är en förutsättning för att kunna få fler i målgruppen att påbörja och fullfölja sina studier. Därför rekommenderas att en diplomerad utbildning utvecklas som tar upp romsk historia och kultur, antiziganism och diskriminering samt hur detta påverkar individers beteende och behov. Utbildningen, likt den nuvarande HBTQI+-utbildningen vänder sig till samtliga enheter inom arbetsmarknadsförvaltningen och ska genomsyras av ett normkritiskt förhållningssätt. Utbildningen ska syfta till ökad kunskap om målgruppen och efter genomförd utbildning ska enheterna utveckla en trygg miljö efter målgruppens behov i enlighet med det som framkommit i analysen.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Uppföljning: Arbetsmarknadsnämnden

Utveckla ett holistiskt stöd för att främja inkluderingen

En sammanhållen, långsiktig och holistisk planering rekommenderas. Planeringen anpassas efter målgruppens behov och förutsättningar samt efter individens behov. Planeringen ska vara holistisk och täcka de behov som uppkommer i samband med undervisningen, de stödbehov som framkommer utöver undervisningen där stödfunktioner kopplas på efter behov samt innefatta en väl utvecklad samverkan som följer en process som etableras vid uppsök och fortlöper till fullföljda studier. Det finns idag flera sammanhållna och genomtänkta strukturer inom vuxenutbildningen för kortutbildade grupper samt etablerade samverkansparter, dessa kan appliceras på kortutbildade romer om deras specifika behov tas i beaktande. Det är en förutsättning för målgruppen att romsk personal agerar stöd under hela processen. Utöver de stödfunktioner som nämns i behovsanalysen är samverkan med näringslivet en viktig del då det finns en rädsla för diskriminering på arbetsmarknaden samt låg tilltro till att utbildningen ska leda till arbete.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Uppföljning: Arbetsmarknadsnämnden

Referenslista

Arbetsmarknadsförvaltningen, Stockholms stad, *Analys inför ESF ansökan: Hållbar Etablering* 2019

Brante m.fl. *Sociologiskt Lexikon* 2003

Buzzi och Lindgren, *En jämställdhetsanalys av Vuxenutbildning Järva i Rinkeby* 2019

Diskrimineringsombudsmannen, *Delar av mönster - en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer* 2014

Diskrimineringsombudsmannen *Romers rätt* 2012

Europeiska socialfonden: *Slutrapport Romane Buca* 2015

Folkhälsomyndigheten, *Folkhälsomyndighetens återrapportering av regeringsuppdrag angående fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa* 2015

Folkhälsomyndigheten, *Nulägesbeskrivning- rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner* 2018

Halilovic *Malmömodellen- holistiskt och tvärvetenskapligt förhållningssätt* 2015

Isof, *Nationella minoriteter 2020, vad vet Sveriges befolkning om dem?* 2020

Länsstyrelsen, *Romsk inkludering i praktiken* 2020

Länsstyrelsen, Romano Zor! *En inspirationsbok om vägar till utbildning och arbete* 2011

Länsstyrelsen Stockholm: *Redovisning av uppdrag att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering* 2021

Kommissionen mot antiziganism: *Antiziganism* 2015

Kommissionen mot antiziganism, *Registrering av romer* 2015

Regeringskansliet, *Den mörka och okända historien. Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet* 2014

ESF Slutrapport kortutbildade romer och
vuxenutbildningen 46 22 (47)

Regeringskansliet, *En samordnad och långsiktig strategi för romsk
inkludering* 2011

Rodell Olgac, *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola
Från hot till möjlighet* 2006

Rodell Olgac, *Sverige, skolan och de fem nationella minoriteterna –
från monokulturalitet och enspråkighet till interkulturell pedagogik
och social rättvisa* 2020

Skolverket, *Analyser av familjebakgrundens betydelse för
skolresultaten och skillnader mellan skolor En kvantitativ studie av
utvecklingen över tid i slutet av grundskolan* 2018

Skolverket, *Nulägesbeskrivning av romers situation i skolan* 2018

Skolverket, *Romer i skolan – en fördjupad studie* 2007

SOU 2005:41, De los reyes, Kamali, *Bortom Vi och Dom
Teoretiska reflektionerna om makt, integration och strukturell
diskriminering* 2005

SOU 2010:55 *Romers rätt – En strategi för romer i Sverige* 2010

Stockholms stad, *Allas rätt till kunskap – kortutbildade och
vuxenutbildningen* 2017

Stockholms stad, *arbetsmarknadsrapport 2020* 2021

Stockholms stad, *Nationella minoriteter – Stockholms stads
riktlinjer för arbetet med nationell minoriteter* 2018

Stockholms stad, *Roma kulturklasser på Hammarbyskolan –
utvärdering med utgångspunkt i skolinspektionens föreläggande*
2016

Stockholms stad, *Syv-utredningens slutsatser och förslag – inkl.
sammanfattande synpunkter från dialogrundor 2019: bilaga 1*

Stockholms stad, kulturförvaltningen: *Yrkesutbildning för romer*
2007

Strasbourg, *Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter* 1995

UHR, *Utbildning går i arv* 2017

Stockholms
stad

UHR, *Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter?* 2018

Referenser från webbsidor

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/>

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/motivation-en-viktig-nyckel-till-elevers-skolframgang>

<https://www.minoritet.se/user/motantiziganism/om-antiziganism/index.html>

<http://www.hel.lsu.se/nyheter/vad-ar-minoritetsstress-och-hur-kan-vi-undvika-att-vara-en-del-av-problemet>

<https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-gymnasial/laroplan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/laroplan-lvux12-for-vuxenutbildningen>

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/>

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/agenda-2030-mal-1-ingen-fattigdom/>

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/agenda-2030-mal-4-god-utbildning-for-alla/>

<https://www.minoritet.se/5054>

https://www.isof.se/download/18.4b1732da177c8bfccce320518/1614169122902/Nationella_Minoriteter_2020.pdf

https://en.wikipedia.org/wiki/Safe_space

<https://www.minoritet.se/user/motantiziganism/wp-content/uploads/2015/12/Registrering-av-romer.pdf>

